

Robert Stanisławski, Edward Stawasz, Piotr Niedzielski

Wstęp

Ekonomiczne Problemy Usług nr 70, 5-10

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WSTĘP

Innowacyjność w gospodarce europejskiej odgrywa coraz większą rolę w procesie podnoszenia konkurencyjności i to zarówno w wymiarze poszczególnych krajów, regionów, jak i całego kontynentu. Wynika to z założeń przyjętych w ramach strategii lizbońskiej do 2010 roku. Jednakże z perspektywy minionego okresu można stwierdzić, że nie zostały one w pełni zrealizowane. Obecnie założenia te ponawia dokument *Europa 2020*, precyzujący cele Unii Europejskiej (UE) na kolejne dziesięć lat. Położono w nim nacisk na: zwiększenie poziomu zatrudnienia, zwiększenia wydatków na sferę B+R, poprawę wykształcenia społeczeństwa (budowanie gospodarki opartej na wiedzy), walkę z wykluczeniem społecznym oraz ubóstwem itd. Dużą rolę w tej strategii (podobnie jak w poprzedniej), ma odegrać sektor małych i średnich przedsiębiorstw (MSP), z uwagi na swoje znacznie ekonomiczne wyrażone liczbą zarejestrowanych podmiotów, liczbą zatrudnionych osób czy też udziałem wytwarzanego PKB. Powyższe założenia, ujęte w ramach dokumentu *Europa 2020*, mają zostać zrealizowane poprzez rozwój nowych technologii, nowych rozwiązań organizacyjnych, zarządczych, promowanie działalności badawczo-rozwojowej, tworzenie powiązań partnerskich mających za zadanie wzmocnienie roli sektora w ujęciu regionalnym. Nadrzędnym celem obu strategii jest zapewnienie przewagi konkurencyjnej Europie i ugrupowaniu polityczno-gospodarczemu, jakim jest UE na arenie światowej, szczególnie w porównaniu z takimi krajami, jak: USA, Japonia czy inne kraje azjatyckie, jak chociażby Chiny przeżywające w ostatnich kilkunastu latach ogromny boom gospodarczy.

Podnoszenie innowacyjności sektora MSP nie jest łatwym zadaniem również i w Polsce. Wynika to bowiem z wielu różnych uwarunkowań o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym, które w znacznym stopniu utrudniają (lub usprawniają) proces unowocześniania tego sektora. Wśród tych pierwszych znajdują

się głównie czynniki o charakterze mentalnościowym, przejawiające się ogólną niechęcią przedsiębiorców do dokonywania zmian w zarządzanych przez siebie podmiotach, co jest powodowane ich bierną postawą albo wynika z konieczności dokonywania inwestycji, co w okresie kryzysu i niepewności jutra jest (w ocenie przedsiębiorców) dosyć ryzykowne. Zewnętrzne uwarunkowania są natomiast następstwem istnienia w otoczeniu czynników, które zazwyczaj ograniczają prowadzenie przez MSP działalności innowacyjnej będącej efektem albo własnych odkryć i dokonań przedsiębiorców (dosyć rzadkie zjawisko) albo procesu dyfuzji lub transferu wiedzy w otoczeniu. Wśród uwarunkowań zewnętrznych można niewątpliwie wymienić: utrudniony dostęp do kapitału (w tym w formie pomocy publicznej), niewystarczający poziom wiedzy w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem oraz innowacjami, niezbyt duży popyt na nowe produkty na rynku czy też niezbyt sprzyjające założenia w zakresie polityki innowacyjnej (gospodarczej), której zadaniem (za pomocą właściwych instrumentów) jest wspieranie działalności innowacyjnej w omawianym sektorze przedsiębiorstw. Wszystkie te uwarunkowania wpływają negatywnie na decyzje o implementowaniu nowych rozwiązań, co widoczne jest w niskim poziomie udziału podmiotów innowacyjnych w Polsce na tle krajów europejskich¹.

Dużą rolę na rzecz kreowania postaw innowacyjnych w Polsce może odegrać realizowana polityka gospodarcza (innowacyjna). Zapewnia ona odpowiedni zestaw instrumentów (programowych, regulacyjnych, instytucjonalnych), za pomocą których można wpływać na decyzje wśród MSP o podejmowaniu działalności innowacyjnej. Jej rola powinna koncentrować się na kilku istotnych płaszczyznach działania: (i) stwarzaniu dogodnych warunków w zakresie inwestowania przedsiębiorców w innowacyjność, (ii) eliminowaniu ograniczenia w dostępie do proponowanych w ramach polityki innowacyjnej instrumentów wspierania działalności innowacyjnej i to zarówno tej o charakterze finansowym (w ramach programów operacyjnych), jak i pozafinansowym (doradczej, szkoleniowej, informacyjnej itd.). Jak pokazują badania, nadal istnieje wiele negatywnych uwarunkowań (wewnętrznych i zewnętrznych) ograniczających dostęp do proponowanych form wspierania rozwoju innowacyjnego sektora MSP.

¹ Pomimo że według najnowszych europejskich badań Polska w 2009 roku została przeniesiona z czwartej grupy (*catching up countries*) do grupy trzeciej (*moderate innovators*), co stanowi zdecydowany krok naprzód. European Innovation Scoreboard (EIS) 2009, *Comparative analysis of innovation performance*, European Commission, Brussels 2010.

Ich eliminacja jest kluczowym zadaniem na najbliższe lata w ramach realizowanej przez rząd polityki.

Niniejsza publikacja jest wynikiem badań naukowych prowadzonych w ramach projektu własnego (finansowanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego) w latach 2008–2010 pod tytułem „Polityka wspierania innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce – analiza uwarunkowań i ocena realizacji”. Składa się ona z trzech części tworzących spójną i logiczną całość. W pierwszej części (*Polityka innowacyjna państwa a małe i średnie przedsiębiorstwa*) znajdują się trzy opracowania poświęcone zagadnieniom polityki innowacyjnej. W pierwszym z nich omówiono w dosyć szczegółowy sposób podstawowe pojęcia, zakres, cele i założenia tej polityki, tworząc w ten sposób teoretyczne podstawy do dalszych części i poszczególnych opracowań empirycznych w całej publikacji. W opracowaniu drugim skoncentrowano się na zagadnieniach związanych z polityką innowacyjną w kontekście funkcjonowania sektora MSP. Opisano tutaj korelacje zachodzące pomiędzy takimi pojęciami, jak: przedsiębiorczość, przedsiębiorca a innowacje. Wyjaśniono również wpływ innowacji na rozwój małej przedsiębiorczości z uwzględnieniem takich procesów, jak: dyfuzja, transfer wiedzy i jej komercjalizacja. To opracowanie jest fundamentem dalszych empirycznych rozważań w odniesieniu do MSP, będących podmiotem analizy w niniejszej publikacji. Ostatnim opracowaniem tekstowym znajdującym się w tej części jest omówienie polityki innowacyjnej Unii Europejskiej poprzez pryzmat realizowanych celów w ramach zasadniczych założeń strategicznych oraz dostępnych instrumentów. Zagadnienia przedstawione w tym opracowaniu są zasadniczym tłem i jednocześnie podstawą rozważań i oceny polityki innowacyjnej w Polsce. Wynika to z faktu polskiego członkostwa w strukturach unijnych, a co za tym idzie, wpasowania się w założenia polityki gospodarczej (w tym innowacyjnej) określonej na szczeblu ponadnarodowym. Można stwierdzać, że polska polityka innowacyjna jest w pewnym sensie częścią polityki unijnej, musi więc realizować cele założone wspólnie przez wszystkie kraje członkowskie UE.

W kolejnej, drugiej części niniejszej publikacji (*Instrumenty polityki innowacyjnej w Polsce*) znajdują się cztery opracowania prezentujące w sposób empiryczny znaczenie wybranych instrumentów polityki innowacyjnej dla rozwoju sektora MSP. W pierwszym opracowaniu dokonano dosyć szczegółowej ich charakterystyki z podziałem na trzy grupy: instrumenty regulacyjne (prawne), programowe oraz instytucjonalne. Tak dokonany przegląd istniejącego systemu

wsparcia w Polsce umożliwił, na podstawie badań wtórnych (opracowań i analiz z badań zamawianych), ocenę wpływu tych instrumentów na innowacyjny rozwój omawianego sektora MSP, stanowiąc kolejny artykuł w tej części publikacji. Z uwagi na fakt, że instrumenty instytucjonalne zaprezentowane zostały w następnym opracowaniu, w tym celowo pominięto analizę funkcjonowania i wpływu instytucji na unowocześnienie MSP. W ostatnim z opracowań w tej części omówiono działalność jednostek naukowych na rzecz MSP z uwzględnieniem programu „Bon na innowacje”. Dokonano tego, opierając się na danych uwzględniających działalność w tym obszarze Uniwersytetu Szczecińskiego.

Ostatnia część publikacji (*Ocena polityki innowacyjnej wobec MSP w opinii przedsiębiorstw – badania własne*) prezentuje wyniki badań własnych 372 MSP, przeprowadzonych przez pracowników Politechniki Łódzkiej i Uniwersytetu Łódzkiego w latach 2008–2010. Osiągnięte rezultaty badawcze zaprezentowane zostały w dwóch pierwszych opracowaniach tej części publikacji, ostatnią stanowi podsumowanie wraz z oceną i rekomendacjami. Badanie obejmowało dwa elementy: ocenę innowacyjności polskiego sektora MSP oraz ocenę realizacji polityki innowacyjnej w Polsce w kontekście funkcjonujących instrumentów. Pierwszy z nich miał na celu poszerzenie wiedzy na temat uwarunkowań oraz potrzeb w zakresie innowacji MSP w Polsce. Dla tak określonego celu przyjęto następujące hipotezy badawcze:

- (i) innowacyjność polskich MSP jest zróżnicowana, kształtuje się odmiennie według stopnia rozwoju zdolności innowacyjnej i skłonności do innowacji oraz wieku i skali przedsiębiorstw;
- (ii) rozwój innowacyjności polskich MSP wymaga wsparcia ze strony otoczenia, w tym wsparcia publicznego dla rozwoju zdolności innowacyjnej;
- (iii) zapotrzebowanie MSP na usługi innowacyjne, w tym na publiczne wsparcie, kształtuje się odmiennie według stopnia innowacyjności oraz skali przedsiębiorstw.

Z kolei drugi element badania (opisany w oddzielnym punkcie) miał na celu analizę wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań wpływających na korzystanie przez MSP w Polsce ze wsparcia publicznego, przeznaczanego na działalność innowacyjną. Dla tak określonego celu przyjęto hipotezy badawcze, z których zasadnicza brzmi: Polska charakteryzuje się niskim poziomem wykorzystania środków publicznych, stąd też mała skuteczność oddziaływania polityki innowacyjnej jest następstwem niskiego poziomu korzystania przez MSP ze środków

publicznych przeznaczonych na rzecz wspierania ich rozwoju innowacyjnego. Dla tej części badania przyjęto natomiast cząstkowe hipotezy badawcze, m.in.:

- 1) mała skuteczność polityki innowacyjnej w zakresie korzystania z finansowych instrumentów jest uwarunkowana brakiem zainteresowania nimi zarówno przedsiębiorstw innowacyjnych, jak i nieinnowacyjnych;
- 2) skuteczność wykorzystania finansowej polityki innowacyjnej jest uwarunkowana adekwatnością instrumentów wspierania innowacyjności do potrzeb przedsiębiorstw;
- 3) skuteczność wykorzystania finansowej polityki innowacyjnej jest uwarunkowana poziomem wiedzy (zdobytych informacji) wśród firm innowacyjnych i nieinnowacyjnych o istniejących w otoczeniu finansowych instrumentach wsparcia;
- 4) korzystanie z finansowej pomocy publicznej uzależnione jest od poziomu innowacyjnego przedsiębiorstwa;
- 5) znacznie większy wpływ na niski poziom (lub brak) ubiegania się o finansową pomoc publiczną mają uwarunkowania wewnętrzne niż uwarunkowania zewnętrzne;
- 6) wykorzystanie pomocy publicznej wśród polskich MSP dotyczy tylko wybranych rodzajów wpierania innowacyjności.

Weryfikacja tych hipotez, podobnie jak w poprzednim przypadku, dokonana została pod koniec tego opracowania, przy czym oddzielnie dla wsparcia finansowego i pozafinansowego. Ostatnie opracowanie w tej części publikacji jest zbiorem wniosków wynikających z badań i rekomendacji sformułowanych na ich podstawie.

Niniejsza publikacja włącza się w nurt rozważań dotyczących polityki innowacyjnej i tworzonych w jej ramach instrumentów wspierania rozwoju innowacyjnego sektora MSP w latach 2007–2013, w których pojawiło się wiele możliwości wynikających z realizowanych celów polityki spójności UE. Przedstawione wnioski mogą stanowić przyczynek do formułowania kolejnych tez i uogólnień mających na celu poprawę istniejącego systemu i dopasowanie go w jak największym stopniu do oczekiwań przedsiębiorców. Z tego punktu widzenia publikację tę można ocenić jako próbę wypełnienia luki w zakresie wiedzy o dotychczasowym stanie rzeczy a wymaganiami i potrzebami zgłaszanymi przez zainteresowane podmioty. Jej naukowy charakter pozwolił nie tylko w sensie poznawczym dokonać analizy rzeczywistości, ale również zweryfikować hipotezy i zinterpretować postawione problemy badawcze.

Należy mieć nadzieję, że zawarte w tej publikacji zagadnienia stanowią będą punkt wyjścia do dalszych badań i pogłębiania wiedzy w zakresie rozwoju innowacyjnego polskich przedsiębiorstw. Wymagać to będzie kolejnych studiów i bacznej obserwacji zachodzących w otoczeniu zjawisk gospodarczych. Polecając Państwu tę publikację, mamy nadzieję, że spotka się ona z przychylnym przyjęciem i konstruktywnymi wnioskami służącymi doskonaleniu zawartych w niej treści.

Robert Stanisławski

kierownik projektu

Edward Stawasz

Piotr Niedzielski